

Vertailten vertailusta: suomen ja viron komparaation morfologiaa

Sekä suomen että viron kirjakielessä adjektiiveilla on kolmen vertailuasteen järjestelmä: positiivi, komparatiivi ja superlatiivi. Vertailuasteiden kontrastiivinen tarkastelu osoittaa, että kielten välillä on useita yhteisiä piirteitä, mikä onkin diakronisesti ymmärrettävissä paljolti yhdenmu-kaisen kantasuomalaisen taustan perusteella. Kuitenkaan yhtäläisyys ei ole läheskään täydellistä, vaan komparaatioasteiden muodostamisessa ja käytössä on joukko tärkeitä eroja, jotka pääosin johtuvat virolaisen vertailujärjestelmän erilliskehityksestä ja joihin on syytä kiinnittää esimerkiksi kielenopetuksessa huomiota.

Suomen tunnusmerkkiset vertailuasteet komparatiivi ja superlatiivi ovat vanhaa, vähintään kantasuomalaista perua. Näin on virossakin laita komparatiivin osalta. Sen sijaan kantasuomalainen superlatiivi katosi sieltä aikoinaan, ja superlatiivisuutta alettiin ilmaista komparatiivilla tai käyttämällä intensiteettisanaa *kõige* komparatiivin edessä. Tällainen oli tilanne vielä viime vuosisadan jälkipuoliskolla esimerkiksi Wiedeman-nin kieliopin mukaan (1875: 412). Kuitenkin yksisanaisen varsinaisen su-perlatiivin saamista kieleen pidettiin toivottavana. Karl August Her-mann kirjoittikin ensimmäisessä vironkielisessä kieliopissa 1884 (s. 93) komparaatiota käsitellessään: ”Võib olla, et Eestlased, kui nad kõik oma emakeelt sügavamalt tundma saanud, seda ilusat esivanemate viisi jälle elule äratavad. Siis oleks meil jälle täitsa kolm võrret.”

Kielenuudistaja Johannes Aavik esitti 1915 teoksessaan *Katsed ja näited* (s. 27—33), että viron kielessä olisi otettava käyttöön ns. *i*-superlatiivi. Hänen mielestään se oli tarpeen ennen kaikkea tarkoituksenmu-kaisuus- ja esteettisyysystistä. Vaikka Aavikin uudistusehdotusta arvos-teltiinkin usealla taholla, levisi *i*-superlatiivi varsin nopeasti kirjakieles-sä. Sen vastustajiin kuuluivat aikoinaan muun muassa Andrus Saareste ja Valter Tauli (vastustuksesta ks. lähemmin Erelt 1986: 94 ja siinä mai-nittua kirjallisuutta). Tauli arvosteli vielä 1968 (s. 69) *i*-superlatiivia

muodostuksen mutkikkoudesta ja osin kömpelöistä muodoista ja piti sen ainoana etuna lyhyyttä. Hänen mielestään se ei ole myöskään niin havainnollinen kuin *kõige*-superlatiivi.

Lauri Kettunen sijoitti teoksessaan *Arvustavad märkused keeleuenduse puhul* (1919) *i*-superlatiivin tarkastelun osastoon, jonka uudistusehdotukset olivat ”kaheldes vastuvõetavad”. Hän piti erityisen suomen mukaisen superlatiivin vaatimusta mielikuvituksellisena, mutta huomautti, että kielenuudistusliike voi tehdä mahdottomankin mahdolliseksi. Hänestä uudistus olisi tarkoituksenmukainen, sillä analyttinen *kõige suurem* -tyyppinen rakenne tuntui kömpelöltä. (Kettunen 1919: 50–52.)

Mati Erelt on huomauttanut tutkimuksessaan *Eesti adjektiivisüntaks* (1986: 94) siitä, että *i*-superlatiivi ei suinkaan tarjonnut analyttisen superlatiivin ja superlatiivisesti käytetyn komparatiivin ohella kolmatta mahdollisuutta ilmaista yliastetta vaan että Aavikin uudistus merkitsi loppua komparatiivin ja superlatiivin morfologiselle samankaltaisuudelle ja aiheutti kielenkäyttäjälle ongelman, milloin tuli valita komparatiivi, milloin taas superlatiivi.

Viron superlatiivin historia selittää osaltaan, miksi kielessä käytetään usein komparatiivia silloin, kun suomessa on superlatiivi välttämätön. Tämä vertailuasteiden suhde näkyy muun muassa seuraavista suomalaisille tarkoitettujen viron oppikirjojen tekstinkatkelmista:

See on olnud üks mu huvitavamaid välisreise. (‘Se on ollut kiinnostavimpia ulkomaanmatkojani.’ ME s. 60.)

Mitu järve Eestis on? — Tuhatkond, suuremad on Peipsi ja Võrtsjärv, jõgedest on pikim [sup.!] Pärnu jõgi. (‘Montako järveä Virossa on? — Tuhatkunta, suurimmat ovat Peipsi ja Võrtsjärvi, pisin joki on Pärnujoki.’ ME s. 59.)

Arhitektuurimälestistest on märkimisväärsamad Toompea loss, gooti stiilis raekoda, Rae apteek, Suurgildi hoone, Pirita kloostri varemed jm. (‘Arkkitehtonisista muistomerkeistä ovat merkittävimmät/merkittävimpiä Toompean linna, gootilaistyylinen raatihuone, Raadin apteekki, Suurkillan rakennus, Piritan luostarin rauniot ym.’ ST s. 119.)

Tähtsamad looduskaitsealad: Lahemaa rahvuspark Põhja-Eestis, Matsalu ja Nigula läänerannikul, Viidumäe ja Vilsandi Saaremaal. (‘Tärkeimmät luonnonsuojelualueet: Lahemaan kansallispuisto Pohjois-Virossa, Matsalu ja Nigula länsirannikolla, Viidumäe ja Vilsandi Saarenmaalla.’ ST s. 131.)

Viron yleiskielessä ilmaistaan superlatiivisuutta kolmella tavalla. Yleisintä on analyttisen *kõige*-superlatiivin (*kõige suurem*, *kõige tähtsam*) käyttö. Suhteellisen vähän esiintyy — etenkin puheessa — synteettistä *i*-superlatiivia (*suurim*, *tähtsaim*). Sen sijaan komparatiivia käytetään melko usein superlatiivisesti varsinkin puhekielessä. Huomiota he-

rättää, että komparatiivia tavataan *i*-superlatiivin sijasta etenkin silloin, kun peräkkäisiin tavuihin tulisi diftongi. Esimerkiksi sentyyppiset muodot kuin *kangeimaid*, *kauneimais*, *silmapaistvaimaille* ovat harvinaisia; ne korvataan komparatiiveilla *kangemaid*, *kaunimais*, *silmapaistvaimaille*. (Kaplinski 1985: 53—55; vrt. Saari 1976: 33—34, 38.) Jaan Kaplinski on huomauttanut (1985: 54), ettei puhekielessä ole vakiintuneita sääntöjä *i*-superlatiivin muodostamisesta. Mati Hintin kymmenkunta vuotta sitten teettämät testit osoittavat, että kirjakielen normit hallitaan *i*-superlatiivin osalta usein melko puutteellisesti. Norminvastaisuudet heijastavat kielen yleisiä muutostendenssejä. (Hint 1980.)

Synteettistä superlatiivia koskevat ohjeet vaihtelevat viron kieliopeissa suuresti. Taulin (1973: 85—86) mukaan kielessä käytetään pääasiassa vain *i*-superlatiiveja *lähim*, *lühim*, *pahim*, *pühim*, *suurim*, *vanim*, *vähim*, *ülim* ja *uusim*. Muissa tapauksissa (esim. *pisim*, *targim*, *kõrgeim*, *punaseim*, *õnnelikem*, *üldisim*) *i*-superlatiivin käyttö on harvinaista, ja hän pitääkin (1972: 66) suositeltavampana analyttistä *kõige*-superlatiivia. Toisaalta esimerkiksi Valgman—Remmelin viron kielioppi (1970: 103) ja Hintin 9. luokan koulukielioppi (1987: 221—225) antavat ohjeet laajempaa synteettisen superlatiivin muodostamista ja käyttöä varten. — Frekvenssitutkimusten mukaan *i*-superlatiivi on kirjakielissä melko harvinaisen. Esimerkiksi aineistoon, johon on kaunokirjallisesta tekstistä kerätty 99 898 sanetta, sisältyy vain hieman yli 20 *i*-superlatiivia, joukossa neljä monikkomuotoa. Tavallisimmasta adjektiivista *suur*, jonka eri muotojen esiintymiä on 270, on aineistossa neljä *i*-superlatiivia ja toiseksi yleisimmästä adjektiivista *hea*, jonka frekvenssi on 180, kuusi *i*-superlatiivia (*parim*, *parimas* jne.). (Kaasik ym. 1977.)

Edellä on tarkasteltu vain pääpiirteittäin suomen ja viron vertailuasteiden käytössä esiintyviä eroja sekä viron superlatiivityyppeihin liittyviä ongelmia. Myös kielten komparatiivin ja erityisesti (synteettisen) superlatiivin muodostamisessa on joukko tärkeitä eroja, ja seuraavassa käsitelläänkin lähemmin vertailuasteiden morfologiaa, samoin eräitä termiseikkoja.

Suomen suffiksilliset komparaatioasteet muodostetaan agglutinatiivisesti käyttämällä eri vertailumorfeemeja: komparatiivi *suure/mpi* : *suure/mpa/na* : *suure/mma/n* : *suure/mp/ia* : *suure/mm/issa*, superlatiivi *suur/in* : *suur/impa/na* : *suur/imma/n* : *suur/imp/ia* : *suur/imm/issa*. Suomen komparatiivi- ja superlatiivimorfeemeilla on siten useita allomorfeja, ja osin näiden kesken esiintyy yli vertailuasteiden rajojen äänteellistä läheisyyttä, paronymiaa. Täivutukseltaan komparatiiviparadigma on yksivartaloinen, superlatiiviparadigma kaksivartaloinen. Vertailuasteiden kantavartalot voivat olla suffiksien aiheuttamien morfofonologisten vaihtelujen vuoksi erilaiset, kuten esimerkiksi edellä *suuri*-

adjektiivin komparaatiossa, mutta kannat voivat olla myös samanlaiset, näin silloin kun loppuvokaali on labiaalinen: (*outo* :) *oudo/mpi* : *oudo/in*, (*kesy* :) *kesy/mpi* : *kesy/in*, (*suosittu* :) *suositu/mpi* : *suositu/in*.

Viron kielen komparatiivin ja *i*-superlatiivin muodostus poikkeaa periaatteiltaan selvästi suomen järjestelmästä. Virossa vertailuasteiden kantavartalo on aina erilainen, mutta suffiksimorfeemi samanlainen. Suffiksi, jolla on vain kaksi varianttia — *-m* yksikön nominatiivissa ja *-ma* muissa yksikön ja kaikissa monikon sijoissa —, on oikeastaan luonteeltaan yleinen komparaatiomorfeemi: se osoittaa, että kyseessä on positiivia korkeampi aste. Komparatiivisuuden ja superlatiivisuuden ero saadaan aikaan kantavartaloiden avulla, esim. (*kena* :) *kena/m* : *keni/m*, (*kange* :) *kange/m* : *kangei/m*, (*ohtlik* :) *ohtliku/m* : *ohtlike/m*, (*ilus* :) *ilusa/m* : *ilusai/m*.

Suomessa kaksitavuisten adjektiivien vartalon loppu-*a* ja -*ä* muuttuvat komparatiivisuffiksin edellä *e*:ksi, esim. *vanha* : *vanhempi*, *kylmä* : *kylmempi*. Virossa on vastaavaa *a* : *e* -vaihtelua, mutta se ei ole automaattista kuten suomessa: on esimerkiksi vertailusuhte *vana* : *vanem*, *külm*, *külma* : *külmem*, mutta toisaalta myös *kena* : *kenam*, *vahva* : *vahvam* (vrt. sm. *vahvempi*). Suomeen verrattuna on erikoisinta heikkenevässä astevaihtelussa olevien, viron *jalg*- ja *padi*-taivutustyyppeihin kuuluvien *u*-vartaloisten adjektiivien komparatiivin muodostus: *u*:ta vastaa komparatiivissa *e*, esim. *hull*, *hullu* : *hullem*, *paks*, *paksu* : *paksem*, *vali*, *valju* : *valjem* (vrt. sm. *hullumpi*, *paksumpi*, *valjumpi*; toisaalta vir. *tõmmu* : *tõmmum* ja astevaihtelullinen *ohtlik*, *ohtliku* : *ohtlikum*).¹ Komparatiivin muodostuksessa tarvittava vartalo saadaan positiivin yksikön genetiivistä.

Viron synteettisessä superlatiivissa eli *i*-superlatiivissa voidaan erottaa kaksi tyyppiä: agglutinatiivinen *i*-superlatiivi ja fleksiivinen eli lyhyt superlatiivi (vrt. Hint 1986: 63; 1987: 221).

Agglutinatiivinen *i*-superlatiivi muodostetaan adjektiivin positiiviasteen diftongiloppuisesta vartalosta, jota käytetään myös *i*-monikon muodostuksessa² ja jonka saa teemamuotoihin kuuluvasta monikon

¹ Adjektiiveilla *loid*, *loiu* ja *roid*, *roiu* on komparatiivissa poikkeuksellisesti kaksi asua: *loiem* ~ *loium*, *roiem* ~ *roium*.

² Yleensä *i*-superlatiivi esitetään viron kieliopeissa ja suomalaisille tarkoitetuissa opikirjoissa muodostettavaksi monikon partitiivin tai *i*-monikon pohjalta taikka monikon partitiivin tyyppiä hyväksi käyttämällä (ks. esim. Valgma—Rommel 1970: 102—103, Tauli 1973: 86, Hint 1987: 221—222 ja ME s. 27—28, ST s. 142), vaikka superlatiivilla ja näillä kielioppikategoriolla ei olekaan semanttista yhteyttä. Sellaisissa tapauksissa kuin esim. *tähtsaim*, *kõrgeim*, *õnnetuim* voidaan tietysti puhua adjektiivin diftongiloppuisesta vartalosta ja siten diftongillisesta superlatiivista (vrt. Hint 1987: 221). *Suurim*, *vanim*, *paksim*, *üldisim* -tyyppisissä tapauksissa on puolestaan lyhytvokaalinen vartalo, jollaista esim. Hint (1987: 222—223) kutsuu superlatiivivartaloksi (*ülivõrde tüvi*). — Tässä artikkelissa noudatetaan perinteistä käytäntöä ja viitataan *i*-superlatiivin muodostuksen yhteydessä monikon partitiiviin, joka on tärkeä muoto sanan taivutustyyppin kannalta.

partitiivista, esim. *ilus, ilusai/d : ilusai/m, julge, julgei/d : julgei/m, õnetu, õnetui/d : õnetui/m*. Kahtalaisessa taivutuksessa olevista *ne*-adjektiivijohdoksista kuuluvat tämän superlatiivityypin piiriin mm. senkaltaiset tapaukset kuin *vaene, vaesei/d : vaesei/m, soolane, soolasei/d : soolasei/m* ja *üldine, üldisei/d : üldisei/m* (rinnalla *üldine, üldisi : üldisi/m*). Agglutinatiivisen *i*-superlatiivin käyttöä rajoittaa fonotaktisesti se, että toisessa tavussa on diftongi mahdollinen vain, mikäli muoto on 3. kvantiteettiasteessa, esim. *julgeim, kauneim, vaeseim, tooreim, tähtsaim*. Sama fonotaktinen rajoitus esiintyy myös agglutinatiivisen *i*-monikon muodostuksessa (Hint 1986: 69). Diftongillinen superlatiivityyppi on kuitenkin puhemielessä leviämässä 2. ja 1. kvantiteettiasteen muotoihin, kuten osoittavat mm. tapaukset *targeim, lolleim, hapuim, roosaim, viluim* (huom. myös norminvastainen *viludaim*), *vabaim* sekä *ohtlikuim ~ ohtlikeim* (Hint 1978: 39—40; 1987: 225; vrt. Kaplinski 1985:54).

Viron diftongillisen superlatiivin piiriin kuuluu tapauksia, jotka poikkeavat tavallista enemmän rakenteeltaan — juuri diftonginsa vuoksi — vastaavista suomen muodoista, esim. *ilusaim, loetavaim, soolaseim, üldiseim*, vrt. sm. (*iloisa* :) *iloisin, luettavin, suolaisin, yleisin*. Suomessa superlatiivimorfeemin edeltä katoaa aina vartalonloppuinen lyhyt väljä vokaali ja *e*.

Fleksiivisessä eli lyhyessä superlatiivissa ilmaistaan vertailu vartalossa esiintyvän vokaalivaihteluin. Komparatiivi ja superlatiivi ovat erotettavissa toisistaan vain komparaatiomorfeemin edellä olevan vokaalin perusteella, esim. *pike/m : piki/m, kena/m : keni/m, pakse/m : paksi/m, suure/m : suuri/m, ohtliku/m : ohtlike/m*, samoin *pare/m : pari/m* ja *lühe/m : lühi/m*, joiden komparaatio on suppletiivinen tai heterokliittinen (positiivi *hea, lühike*). Koska superlatiivisuus näin ilmenee vartalon loppuvokaalin vaihtelusta, tyypistä voidaan käyttää myös nimitystä vartalosuperlatiivi (vir. *tüvesuperlatiiv*, esiintyy mm. akateemisen viron kielioopin käsikirjoituksessa), samoin kuin monikon muodostuksessa puhutaan vartalomonikosta (vrt. Hint 1986; Remes 1989). Adjektiivin taivutustyyppi ratkaisee sen, millä tavalla lyhyt superlatiivi muodostetaan. On kaksi toisensa pois sulkevaa keinoa:

1) Jos adjektiivin komparatiivissa *a > e* tai *u > e*, saadaan superlatiivi korvaamalla komparaatiomorfeemin edellä oleva *e* *i*:llä: *vane/m : vani/m, halve/m : halvi/m, pike/m : piki/m, targe/m : targi/m, pakse/m : paksi/m*. Näihin tapauksiin liittyvät vertailusuhde *pare/m : pari/m* (vrt. *para/ta, para/neda*) ja deminutiiviset *ke*-adjektiivit, joiden toisen tavun *i* ja *u* muuttuvat *e*:ksi komparatiivissa, esim. (*pisike* :) *pise/m : pisi/m, (õhuke* :) *õhe/m : õhi/m*. Käytännössä tätä synteettisen superlatiivin tyyppiä tavataan melko harvoista adjektiiveista; vakiintuneita tapauksia on vain runsaat kymmenen (ks. esim. Hint 1987: 222—224).

Koska viron fonotaksi ei salli jaksoa *ji*, ei superlatiivityyppi **kurjim*, **märjim*, **laiim* (vrt. sm. *kurjin*, *laajin*) ole mahdollinen, vaikka adjektiivien *kuri* : *kurja*, *märg* : *märja* ja *lai* : *laia* komparatiivissa onkin muutos *a > e* (*kurjem*, *märjem*, *laiem*).

2) Muissa tapauksissa lyhyt superlatiivi muodostetaan monikon partitiivista saatavasta lyhyeen vokaaliin päättyvästä vartalosta. Astevaihtelullisilla sanoilla vartalo muutetaan heikkoon asteeseen. Poikkeuksellisesti kuitenkin laatuvaihtelu *s* : \emptyset korvataan kestovaihtelulla. Esimerkkejä: *olulisi* : *olulisi/m*, *üldisi* : *üldisi/m* (myös *üldisei/d* : *üldisei/m*), ³*suuri* : ²*suuri/m*, ³*peeni* : ²*peeni/m*, (*kena* :) *keni* : *keni/m*, (*püha* :) *pühi* : *pühi/m*, *korralikke* : *korralike/m*, ³*uusi* : ²*uusi/m* (ei **uui*m, vrt. *uus* : *uue*).

e-vartaloisten adjektiivien osalta olisi myös mahdollista esittää sääntö, jonka mukaan niiden lyhyt superlatiivi saadaan komparatiivista vokaalimuutoksen *e > i* avulla, aivan kuten edellä käsitellyissä *vanem* : *vanin*, *pikem* : *pikim* -tyyppisissä tapauksissa: *olulise/m* : *olulisi/m*, *suure/m* : *suuri/m*, *peene/m* : *peeni/m* (vrt. Hint 1987: 223). Esittämäni menettely lienee kuitenkin sääntöekonomian kannalta tarkoituksenmukaisempi, koska monikon partitiivia (tai vastaavasti monikkovartaloa) on joka tapauksessa käytettävä hyväksi muodostettaessa *e*-vartaloiden superlatiivia. Se ratkaisee esimerkiksi *ne*-johdosten superlatiivityypin (*vaeseim* vai *olulisim*, huom. myös *üldiseim* ~ *üldisim*) ja antaa *uus* : *uue* -tapauksessa tarvittavan superlatiivivartalon (³*uusi* → ²*uusi/m*).³

Lyhyessä superlatiivissa on perin tavallinen sellainen äännesuhde, jossa komparatiivivartalon loppuvokaalina on *e* ja superlatiivivartalon *i*, esim. *suure/m* : *suuri/m*, *pahe/m* : *pahi/m*, *pakse/m* : *paksi/m* (vokaalia ei ole syytä laskea mukaan suffiksiin, ks. Hint 1983: 106). *e* : *i* -vaihtelun yleisyys selittää, miksi *i*-vartalosisista adjektiiveista ei käytetä lyhyttä superlatiivia. Niiden komparatiivin ja superlatiivin välillä vallitsisi nimittäin juuri vastakkainen suhde *i* : *e*, koska superlatiivi olisi muodostettava *e*-loppuisesta monikon partitiivista: *karmim* : **karmem*, *hallim* : **hallem*. Tällainen ns. peilisyymetria (Hint 1980: 33) aiheuttaisi kielessä sekaannuksia. Mahdollinen on vain analyttinen superlatiivi *kõige kar-*

³ Suomalaiselle viron opiskelijalle saattavat em-loppuiset komparatiivit olla ongelmallisia, etenkin jos kyseessä ovat suomelle vieraat sanat, eivätkä ne aina auta ratkaisemaan superlatiivityyppiä. Suffiksia edeltävä *e* voi olla taustaltaan hyvinkin erilainen, kuten seuraavat tapaukset osoittavat: 1) *julgem*, *haigem* (*e*-adjektiivit), 2) *vaesem*, *olulisem* (*ne* : *se* -adjektiivit), 3) *toorem* (*es*-adjektiivit), 4) *suurem*, *uuem* (*e*-vartaloidet adjektiivit, joiden nominatiivi on loppuheittoinen), 5) *vanem*, *targem* (*a > e* -tapaukset), 6) *paksem*, *hullem* (*u > e* -tapaukset).

mim, kõige hallim. Puhekielessä käytetään norminvastaisia superlatiiveja *karmeim, halleim* ja komparatiiveja *karmem, hallem* (Hint 1980: 32–33; 1987: 225).

Rakenteensa ja muodostusprosessinsa perusteella viron synteettisen superlatiivin eri tyypit voidaan esittää kootusti kolmisarakkeisena taulukkona.

Taulukko. Viron synteettisen superlatiivin tyypit

AGGLUTINATIIVINEN SUPERLATIIVI Pos. mon. part. → Sup.	FLEKSIIVINEN SUPERLATIIVI Pos. yks. gen. → Komp. → Sup.	
1.	2.	3.
soolasei/m üldisei/m tähtsai/m jahedai/m õnnetui/m kaunei/m	olulisi/m üldisi/m suuri/m uusi/m pühi/m korralike/m	vani/m halvi/m piki/m paksi/m (pari/m) (lühi/m)

Agglutinatiivinen superlatiivi (sarake 1) perustuu aina diftongilliseen vartaloon, jollaista käytetään myös monikon partitiivissa ja muissa *i*-monikon muodoissa. Fleksiivisessä superlatiivissa suffiksimorfeemia edeltää aina morfofonologisessa vaihtelussa oleva lyhyt vokaali. Vaihtelun erityyppisyyden vuoksi on superlatiivin muodostusprosessi sarakeissa 2 ja 3 erilainen.

Viron superlatiivityyppien ja monikkotyypien välillä on kiinnostavia yhtäläisyyksiä. Kielessä on kolme superlatiivia: analyttinen, agglutinatiivinen ja fleksiivinen eli lyhyt superlatiivi. Vastaavasti on kolme monikkotyyppiä: *de*-monikko, agglutinatiivinen *i*-monikko ja fleksiivinen eli vartalomonikko (Hint 1986, Remes 1989). Analyttinen *kõige* + komparatiivi -rakenteinen superlatiivi ja *de*-monikko muistuttavat toisiinsa sikäli, että molemmat ovat morfologialtaan selkeitä ja kategorioisissaan laajakäyttöisimpiä tyyppejä. Onhan lukuisia adjektiiveja, joilla ei muuta superlatiivia olekaan, aivan kuten monista nomineista ei voi käyttää muuta kuin *de*-monikkoa. Sitä paitsi tämä superlatiivityyppi ja tämä monikkotyyppi ovat aina käyviä, vaikka olisi rinnakkaisiakin mahdollisuuksia.

Agglutinatiivisen *i*-superlatiivin ja vastaavasti agglutinatiivisen *i*-monikon muodostus on samantyyppinen: molemmissa on diftongiloppuinen vartalo, ja diftongin esiintymisellä on samat fonotaktiset rajoitukset. Molemmat ovat myös ekspansiivisia, kuten nykyviron puhekielessä esiintyvät tendenssit osoittavat. Fleksiivisen eli lyhyen superlatiivin (vartalosuperlatiivin) ja vartalomonikon muodostus perustuvat sisäiseen tai-

vutukseen: kieliopillisia suhteita ilmaistaan vokaalinvaihteluin. Esimerkiksi komparaatiosuhteet *püham* : *pühin* ja *korralikum* : *korralikem* ovat samantyyppisiä kuin taivutussuhteet *püha* : *pühi* ja *korraliku* : *korralike* tai vaikkapa *korralikus* : *korralikes*. — Muiden superlatiivi- ja monikkotyyppien kuin analyytisen superlatiivin ja *de*-monikon muodostuksessa ja käytössä on runsaasti sanatyypikohtaisia rajoituksia.

Suomen ja viron komparaation vertailu osoittaa, että kielten välillä on useita osin ehkä vähäiseltä tuntuvia mutta periaatteelliselta kannalta tärkeitä eroja, joiden hahmottamista kielten läheisyys saattaa pikemminkin vaikeuttaa kuin helpottaa. Vaikka Aavikin viroon tuoman *i*-superlatiivin yhteydessä viitataan yleensä suomen kielen esikuvaan, on muistettava, että sekä muodon morfologiassa että syntaksissa on joukko omaleimaisia, suomalaisille vieraita piirteitä.

KIRJALLISUUTTA

- AAVIK, JOH. 1915: *Katsed ja näited*. Jurjev.
- ERELT, MATI 1986: *Eesti adjektiivisüntaks*. Tallinn.
- HERMANN, K. A. 1884: *Eesti keele Grammatik*. Tartu.
- HINT, MATI 1978: Changes in the Prosodical System of Contemporary Estonian. *Estonian Papers in Phonetics*. Tallinn.
- 1980: Võrdlusastmete morfoloogia raskused. *Nõukogude Kool* 2. Tallinn.
- 1983: *Emakeele õpetamisest keskkooli IX klassis*. Tallinn.
- 1986: Eesti mitmusetüübid keeletüpoloogilisest seisukohast. *Emakeele Seltsi Aastaraamat* 30. Tallinn.
- 1987: *Eesti keele õpik IX klassile*. Teine trükk. Tallinn.
- KAASIK, Ü.—TULDAVA, J.—VILLUP, A.—ÄAREMAA, K. 1977: Eesti tänapäeva ilukirjandusproosa autorikõne lekseemide sagedussõnastik. *Tõid keelestatistika alalt* II. Tartu Riikliku Ülikooli toimetised, vihik 413. Tartu.
- KAPLINSKI, JAAN 1985: Komparatiiv ja superlatiiv. *Keel ja Kirjandus*. Tallinn.
- KETTUNEN, LAURI [1919]: *Arvustavad märkused keeleuendusnõuete puhul*. Tartu.
- ME = KULDSEPP, TOIVO—SEILENTHAL, TÖNU 1980: *Mõnda Eestist*. Viron kielen alkeiskurssi. Vammala.
- REMES, HANNU 1989: Suomen ja viron nominien taivutustypologiaa. *Lähivertailuja* 4. Toim. TÖNU SEILENTHAL. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 34. Jyväskylä.
- SAARI, HENN 1976: *Keelehääling*. Tallinn.
- ST = TARO, VIIVE—LAANPERE, HELGA 1984: *Saagem tuttavaks*. Viron kielen alkeiskirja. Keuruu.
- TAULI, VALTER 1968: *Keelekorralduse alused*. Uppsala.
- 1972: *Eesti grammatika I*. Uppsala.
- 1973: *Standard Estonian Grammar*. Part I. Uppsala.
- VALGMA, J.—REMMEL, N. 1970: *Eesti keele grammatika*. Käsiraamat. 2. trükk. Tallinn.
- WIEDEMANN, F. J. 1875: *Grammatik der Ehstnischen Sprache, zunächst wie sie in Mittel-ehstland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der anderen Dialekte*. St.-Petersbourg.

HANNU REMES: *Vergleich im Vergleich: zur Morphologie der Komparation im Finnischen und Estnischen*

In der finnischen wie estnischen Schriftsprache gibt es für die Adjektive ein System von drei Vergleichsstufen, den Positiv, den Komparativ und den Superlativ. Wenn auch infolge der engen Verwandtschaft beide Sprachen viele gemeinsame Züge aufweisen, treten bei der Bildung und beim Gebrauch der einzelnen Komparationsformen eine Reihe wichtiger Unterschiede auf. Dies rührt zum Großteil daher, daß das Komparationsystem des Estnischen eigene Entwicklungszüge aufweist, ein Umstand, den man beispielsweise im Sprachunterricht nicht außer acht lassen sollte.

Die finnischen Merkmale der Vergleichsstufen Komparativ und Superlativ sind alt und gehen wenigstens auf das Urfinnische zurück. Was den Komparativ anbelangt, so gilt dies auch für das Estnische. Der urfinnische Superlativ ist dagegen im Estnischen schon lange verschwunden und die Superlativität, die Höchststufe, wurde entweder mittels des Komparativs realisiert oder dadurch, daß der Komparativform das Intensität ausdrückende Wort *kõige* vorangestellt wurde. Man hielt es jedoch für notwendig, zur Wiedergabe des eigentlichen Superlativs eine Form einzuführen, die lediglich aus einem Wort bestehen würde. So machte 1915 der Sprachreformer Johannes Aavik den Vorschlag, im Estnischen den sog. *i*-Superlativ in Gebrauch zu nehmen. Diese neue Form breitete sich dann auch in der Schriftsprache sehr schnell aus. In der heutigen estnischen Gemeinsprache wird die höchste Vergleichsstufe auf dreierlei Weise ausgedrückt. Die üblichste Form ist der mit *kõige* gebildete analytische Superlativ (*kõige suurem* 'größt-', *kõige tähtsam* 'wichtigst-'). Recht häufig ist auch die superlativische Verwendung des Komparativs. Den synthetischen *i*-Superlativ trifft man dagegen relativ selten an — namentlich in der Umgangssprache — und weitgehend durchgesetzt hat er sich nur bei einem knapp Dutzend Adjektiven. Die Geschichte des estnischen Superlativs verdeutlicht ihrerseits, weshalb in der Sprache oft dann Komparative verwendet werden, wenn im Finnischen der Superlativgebrauch obligatorisch ist.

Die suffixalen Komparationsstufen werden im Finnischen agglutinatив verwendet, d.h. es werden verschiedene Vergleichsmorpheme gebraucht, für die mehrere Allomorphe existieren, vgl. z.B. die Komparativformen *suure/mpi* : *suure/mpa/na* : *suure/mma/n* sowie die Superlativformen *suur/in* : *suur/imp/na* : *suur/imma/n*. Die Wurzelmorpheme der Komparationsformen können infolge der suffixbedingten morphophonologischen Wechsel unterschiedlich sein, so bei dem Adjektiv *suuri*, sie können aber auch gleich sein, in welchem Fall der auslautende Vokal labial ist, z.B. *outo* : *outo/mpi* : *outo/in*.

Was die Bildungsprinzipien angeht, so weicht die Bildung des estnischen Komparativs und *i*-Superlativs von dem finnischen System deutlich ab. Im Estnischen ist das Wurzelmorphem der Komparationsformen stets verschieden, die Suffixmorpheme sind jedoch gleich. Das Suffix (-m Nom. Sg., -ma in den übrigen Kasusformen) ist eigentlich seiner Natur nach ein allgemeines Komparationsmorphem: Es zeigt an, daß es sich um einen Vergleichsgrad höher als der Positiv handelt. Den Unterschied zwischen Komparativität und Superlativität wird mit Hilfe von Wurzelmorphemen realisiert, z.B. (*kena* 'hübsch, nett') *kena/m* : *keni/m*, (*ohtlik* 'gefährlich') *ohtliku/m* : *ohtlike/m*, (*ilus* 'schön') *ilusai/m* : *ilusai/m*.

In meinem Aufsatz gehe ich vor allem auf die Unterschiede ein, die durch die morphophonologischen Veränderungen bei der Komparativbildung bedingt, zwischen dem Finnischen und Estnischen bestehen. So entspricht beispielsweise der Vergleichsrelation *vanha* : *vanhempi* zwar das estnische *vana* : *vanem*, der Beziehung *vahva* : *vahvempi* dagegen auch *vahva* : *vahvam* (u.a. 'tapfer; rechtschaffen'). Ebenso entsprechen die Komparative *hullumpi*, *paksumpi* unserer *u*-auslautenden Adjektive den estnischen Formen, *hullem*, *paksem*, bei denen im Komparativ *u* zu *e* wird.

Es werden weiterhin die zwei Typen des synthetischen Superlativs im Estnischen und deren Bildungsprinzipien detailliert dargestellt. Den agglutinativen *i*-Superlativ erhält man aus dem diphthongisch auslautenden Stamm der Positivform eines Adjektivs, z.B. *ilus*, *ilusai/d* : Superlativ *ilusai/m*, *julge* 'mutig', *julgei/d* : *julgei/m*. Für diesen Superlativtyp bestehen u.a. phonotaktische Restriktionen, in der Umgangssprache expandiert allerdings

diese Superlativform. Beim flexivischen oder kurzen Superlativ, dem zweiten Typ des synthetischen Superlativs, wird der Vergleich durch einen im Stamm auftretenden Vokalwechsel signalisiert: Komparativ und Superlativ unterscheiden sich hier nur durch den Vokal vor dem Komparativsuffix, z.B. (*pikk* 'lang':) Komparativ *pike/m* : Superlativ *piki/m*, (*kena* :) *kena/m* : *keni/m*, ebenso (*lühike* 'kurz':) *lühe/m* : *lühi/m*. Aufgrund seiner typischen Struktur kann dieser Superlativ auch Stammsuperlativ genannt werden (estnisch *tüvesuperlatiiv*). Die Bildung des flexivischen Superlativs ist phonotaktischen und spiegelsymmetrischen Restriktionen unterworfen.

Der Vergleich zwischen der finnischen und estnischen Komparation hat gezeigt, daß beide Sprachen viele Unterschiede aufweisen. Diese Unterschiede muten zum Teil vielleicht unbedeutend an, aus der Sicht des Systems kommt ihnen auf jeden Fall Relevanz zu. Wenn auch im Zusammenhang mit dem von Aavik ins Estnische eingeführten *i*-Superlativ in der Regel auf das finnische Vorbild verwiesen wird, muß daran erinnert werden, daß in der Morphologie der Form wie in deren Syntax eine Reihe individuelle, dem Finnischen fremde Züge auftreten.